

ИКОНОМИКАТА В КОНТЕКСТА НА ПРЕПОДАВАНЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Нели Минкова, Здравка Георгиева

Професионална гимназия по електротехника и електроника – Пловдив

Резюме. Статията представя урок, обвързан с усвояване и прилагане на знания по български език, информационни технологии и икономика. Целта е учениците практически да използват тези умения при професионалната си реализация в житейски план.

Ключови думи: речев етикет; трудов договор; флаш-карта

Цел на съвременното образование е не само учениците да усвояват определени знания, но и на практика да ги прилагат в реалния живот. Младите хора трябва да умеят да интерпретират, тълкуват и комбинират информация от различни източници и да я прилагат в нова ситуация с цел разрешаване на даден проблем. Както подчертава Ф. Бойкова, „предпоставка за социалната интеграция на личността е умението да се общува, което е в процес на усъвършенстване през целия живот, но чиито основни компетентности се формират в училищна среда и по-специално в рамките на обучението по български език“ (Boykova, 2016: 112) .

Като преподаватели и класни ръководители на ученици от гимназиален етап от обучението (и не само там), често се сблъскваме с няколко проблема.

– Как да превърнем „сухата“ академична материя в интересна, полезна и достъпна за обучаемите игра?

– Как да им помогнем в реални житейски ситуации?

Преподавам (Нели Минкова, бел. ред.) български език и литература в Професионалната гимназия по електротехника и електроника – Пловдив. Нашите ученици са с почертан интерес към компютърните технологии. Като класен ръководител на X клас, установих, че някои младежи изпитват затруднения, когато трябва да си отворят банкова сметка и да получат дебитна карта, чрез която да им бъде привеждана стипендията. Като бъдещи специалисти и работници, на младежите се налага в ежедневието да боравят с понятия като граждански и трудов договор, електронно банкиране, банки и банкови институции

и т.н. Доколко познават тези термини, какво означават, какъв вид договор да предпочетат в бъдеще?

През лятото на 2017 г., водена от професионално и чисто житейско любопитство, се включих в програмата за обучение по финансова грамотност на Visa в България „Нашите пари“. Целта на Програмата е да помогне на младите хора да получат необходимата информация за света на финансите, да ги научи как да управляват личните си финанси и как да усвоят знания, необходими за всеки успешен предприемач.

С помощта на знанията, придобити в часовете по български език и информационни технологии, можем да помогнем на учениците да се ориентират в дебрите на икономиката. С колегата инж. Здравка Георгиева – преподавател по информационни технологии, разработихме и реализирахме урок, в който се опитахме да актуализираме знания за материал, преподаван по БЕЛ и ИТ, да запознаем младежите с основни финансови понятия, да им помогнем практически да се справят с определени житейски ситуации.

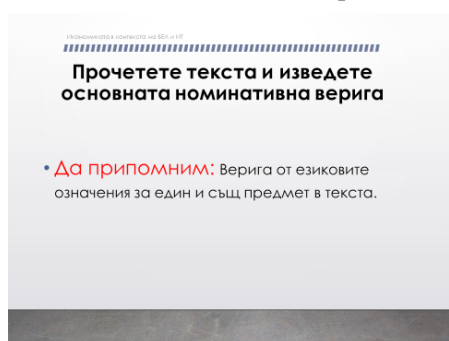
Урочната единица се осъществи в 2 учебни часа с учениците от Хд клас, специалност „Компютърна техника и технологии“.

1 стъпка: Трудов договор – откриване на основен предмет в текст, номинативна верига, ключови думи, предметна област. Време за работа – 20 минути

Всеки ученик се запозна с текст на стандартен трудов договор. Използвайки знанията по БЕЛ, усвоени в IX клас, трябва да изведат основната номинативна верига, да открият основния предмет, ключовите думи и предметната област.

За актуализация на определенията за тези понятия, формулирани в учебника по български език за N клас (Vaseva, 2001: 15), инж. Георгиева използва флаш-карти¹⁾, включени в презентация.

Флаш-картата е картонено листче, което се използва в помощ на обучението. Този метод е описан от немския учен Себастиан Лайтнър през 1970 година, но е използван и преди него.

Фигура 1

Флаш-картите се използват при ученето на нови думи, термини, факти. От едната страна на картончето е написан въпрос, а от другата е неговият отговор. Картите се сортират по групи в зависимост от това дали проверяваният е познал отговора на въпроса, или не. Учениците отбелязват в тетрадките кои определения са забравили, за да се върнат отново към флаш-картата.

Обучаемите формулираха изводи за основния предмет, сферата на общува-

не, в която битува, и функционалният стил на СБКЕ, към който принадлежи текстът. Чрез тази задача актуализираха знания за основни понятия по БЕЛ и усвоиха информация за съдържанието, включено в стандартен трудов договор. С помощта на преподавателите обучаемите съпоставиха и обсъдиха характеристиките на граждански и на трудов договор.

2 стъпка: Игра симулация „Нахлува „Инспекция по труда“. Време за работа – 20 минути

9 доброволци за 3 минути се запознаха с определени роли – 6-ма служители на различни позиции в частна фирма и 3-ма инспектори – „Работно време и почивки“, „Трудови договори и прикрити трудови правоотношения“, „Здравословни и безопасни условия на труд“. Целта е след разговор с отделните служители инспекторите да преценят дали има допуснати нарушения на трудовото законодателство. Материалите за ролите са заимствани от обучението по програмата за финансова грамотност „Нашите пари“, организирано от Visa, проведено от академия „НИКЕ“ (Tolina, 2017: 21), и преработени от нас с оглед на конкретния урок.

Докато актьорите се запознават с ролите, останалите ученици записват в тетрадките факторите, от които зависи успешната комуникация:

1. Предмет на общуването.
2. Участници.
3. Цел.
4. Условия на общуване.
5. Канал за връзка.

„Работниците“ и „инспекторите“ провеждат разговор (общо 9 минути), а останалите ученици следят дали спазват речевия етикет, и ако има нарушения, ги отбелязват в тетрадките.

Като резултат от симулацията, обучаемите придобиха познания за трудово-правните отношения, какви изисквания трябва да имат към бъдещите работодатели по отношение на почивки, отпуски и други, какви задължения имат по отношение безопасните условия на труд; актуализираха знания за речев етикет.

3 стъпка: „Раздаваме трудово възнаграждение“ – същност и характеристики на дебитна и кредитна карта, работа в споделен екран при извеждане на предимствата и недостатъците на електронните карти. Време за работа – 20 минути

Преподавателите раздават по 2 текста, съдържащи определения за дебитна и кредитна карта. Учениците трябва да определят към кой функционален стил принадлежат текстовете, да извлекат, анализират и съпоставят информацията за видовете електронни карти.

Определят се два екипа по 5 човека, които да обсъдят и изведат съответно:

- 1 екип – предимствата на електронните карти;

Речев етикет и речево поведение	
Българският речев етикет е:	Речевото поведение е:
1. Система от правила, реализиращи се в речеви действия, приети от обществото като етикет на речево поведение.	• - Официално.
2. Те са система от устойчиви (етикетни) изрази, приети от дадена езикова общност.	• - Спазват се правоговорните правила при устно общуване.
3. Тези речеви действия сигнализират начало, поддържане и край на общуването.	• - Зачитане личността на събеседника (учтива форма на обръщение).
4. За единица на българския речев етикет приемаме етикетната езикова формула .	• - Използват се пестеливи жестове и сдържаност в мимиката.
	• - Неприкосновеност на личното пространство.

Фигура 2

2 екип – недостатъците на електронните карти.

Договорените чрез работа в група резултати се въвеждат в реално време на споделен екран.

Учениците могат да работят заедно по документ на Word, електронна таблица на Excel или презентация на PowerPoint. Работата в споделен документ дава възможност да се получи конкретен резултат от съвместна работа: доклад, отчет, списък, план, справка и др., в които отделни хора имат различен принос като информация. Google Документи вдъхва живот на документите с интелигентни инструменти за редактиране и прилагане на стилове, така че лесно да се форматира текстът и абзаците. Избира се измежду стотици шрифтове, добавят се връзки, изображения и чертежи. Осъществява се достъп, създавайки и редактирайки документите – от телефона, таблета или компютъра, дори когато няма връзка.

Екипите записаха в споделения екран резултатите, представиха ги на съучениците си, а те допълниха някои пропуски на работните групи.

Таблица 1

Предимства	Недостатъци
Не изисква пари в брой, намалява риска от загуба на налични пари.	Не навсякъде има ПОС терминал.

Постоянен достъп до наличните средства.	Дебитната карта не дава възможност за отложено плащане.
Възможност за плащане в чужбина.	При кредитните карти има лихви и такси при неплащане на дълга в срок.
Кредитните карти – възможност за отсрочено плащане.	При кредитните карти – риск от неоправдани разходи.
Дебитни карти – харчим според наличните средства.	
Плащане чрез интернет.	
SMS известяване за извършени плащания или постъпления.	

4 стъпка: Изводи, обобщения, обратна връзка, поставяне на домашна работа. Време за работа – 20 минути

Учениците попълниха анкетни карти за обратна връзка, в които споделят какви нови знания са придобили, каква информация са актуализирали, какви умения са усъвършенствали.

Резултатите показаха, че обучаемите са:

1. получили информация за трудов и граждански договор и други основни понятия от света на финансите;
2. усвоили знания за същността, предимствата и недостатъците на електронните карти;
3. актуализирали са и са усъвършенствали знания за определяне на основен предмет в текст, за видовете функционални стилове в СБКЕ и тяхното приложение;
4. усъвършенствали са умения за подбор на езикови средства и удачното им използване според комуникативната ситуация;
5. надградили са умения при работа с Word документ в споделен екран.

Таблица 2

АНКЕТНА КАРТА ЗА ОБРАТНА ВРЪЗКА – X ^a КЛАС			
1	Получих нови знания за:	Същност и особености на дебитна и кредитна карта.	18
		Видове трудови договори и характеристиките им.	20
2	Актуализирах знания за:	Същност и използване на флаш карти.	8
		Същност и особености на дебитна и кредитна карта.	7
3	Усъвършенствах умения за:	Извеждане на номинативна верига и определяне на основен предмет в текст.	17
		Видове речево общуване.	10
		Речев етикет.	6

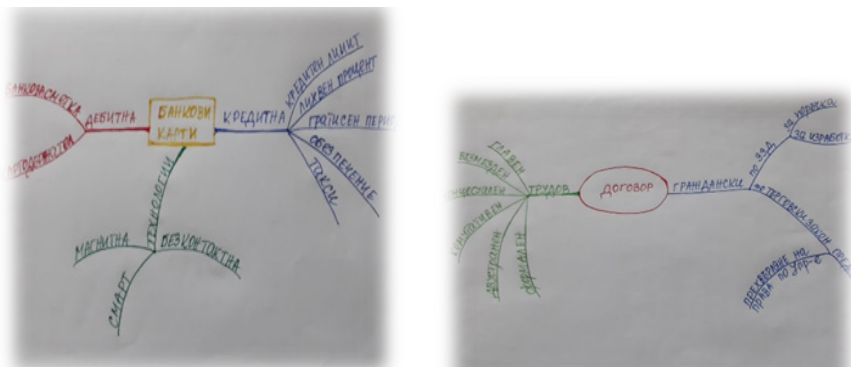

Диаграма 1

Поставяне на домашна работа: учениците да изработят екипно мисловни карти на тема:

- „Договор“ (от 1 до 13 номер);
- „Дебитни и кредитни карти“ (от 14 до 26 номер).

Резултатите от екипната работа се изпращат за анализ и оценка на преподавателя по информационни технологии инж. Георгиева.

Фигура 3

Мисловната карта е инструмент за онагледяване, подреждане и запаметяване на информация, разработен от британския психолог Тони Бюзан. Базирана е на асоциативно мислене – ученикът започва от една идея, около която добавя ключови думи, понятия или изображения, които свързва с нея. Готовият продукт действително прилича на карта и представлява мрежовидна структура с множество разклонения. Така ученикът може да развие няколко идеи в дълбочина, като в същото време осмисля връзката на всяка една от тях с централния елемент. Мотивация за прилагане на мисловните карти откриваме и в постановката на Т. Бюзан, че „методът на мисловните карти може да бъде особено полезен в професионалното обучение“ (Buzan, 2010: 225).

Основният плюс на мисловните карти според Т. Бюзан²⁾ е, че те развиват комплексни умения, като стимулират и ангажират и двете мозъчни полукълба поравно. Те са много структуриран метод за обработване на информация, но в същото време позволяват огромна доза креативност. Гъвкав подход са, защото работят преди всичко с идеите на самото дете – ученикът е в центъра на учебния процес през цялото време. Той получава възможност да изрази себе си и творческите си виждания, но също и да подреди мислите си, като ги групира и свърже една с друга.

Чрез реализацията на този урок подпомагнахме обучаемите да развият умения за извличане, редуциране и систематизиране на информация. Учениците усъвършенстваха умения за работа в екип при обработката и представянето на данните чрез средствата на информационните технологии. Чрез ролевите игри младежите демонстрираха своите познания за речев етикет и неговото приложение в конкретна житейска ситуация и се забавляваха, възприемайки информация за понятия, които са необходими за бъдещата им професионална и личностна реализация.

Като обединихме в един урок аспекти от три различни предмета – български език, информационни технологии и икономика, се опитахме да подпомагнем своите възпитаници пълноценно да се включат в социалния живот, активно да участват в процесите на работното място и да се превърнат в мислещи, можещи и инициативни личности.

БЕЛЕЖКИ

1. [https://bg.wikipedia.org/wiki/Флашкарта_\(обучение\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Флашкарта_(обучение))
2. По-подробно вж в: Бюзан, Т. (2013). Силата на творческата интелигентност. 10 начина да развихрим творческия си гений. София: Изток-Запад.

ЛИТЕРАТУРА

Бойкова, Ф. (2016). Актуални аспекти на обучението по български език – комуникативни стратегии за социализация. *Български език и литература*. 2016, №2, 111 – 126, ISSN 0323 – 9519.

- Бюзан (2010) *Твоят ум може всичко*. София: СофтПрес ООД.
Бюзан, Т. (2013). *Силата на творческата интелигентност. 10 начина да развихрим творческия си гений*. София: Изток-Запад.
Васева, М. (2001). *Български език за X клас*. София: Д-р Иван Богоров“.
Толина, К. (2017). *Нашите пари*. София: Просвета-1947.

REFERENCES

- Boykova, F (2016). Contemporary aspects of the bulgarian language education- communication strategies for socialization. *Bulgarian Language and Literature*, 2016, №2, 111 – 126, ISSN 0323 – 9519
Buzan, T. (2010). *Tvoyat um moze vsichko*. Sofia: SoftPressOOD.
Buzan, T. (2013). *Silata na tvorcheskata intelrgentnost. 10 nachina da razvihrim tvorcheskiya si genii*. Sofia: Iztok-Zapad.
Vaseva, M. (2001). *Balgarski ezik za X klas*. Sofia: D-r Ivan Bogorov.
Tolina, K. (2017). *Nashite pari*. Sofia: Prosveta-1947.

ECONOMICS IN THE CONTEXT OF TEACHING BULGARIAN LANGUAGE AND INFORMATION TECHNOLOGY

Abstract. The article presents a lesson, related to the acquisition and application of knowledge in Bulgarian language, Information technology and Economics. The aim is to learn students how to use these skills in practice for their professional realization in life.

Keywords: speech etiquette; employment contract; brain cards

✉ **Neli Minkova, Zdravka Georgieva**

Vocational School of Electrical Engineering and Electronics
Plovdiv, Bulgaria

E-mail: neli_minkova2@abv.bg

E-mail: zdr.georgieva@abv.bg